

**A GAZDASÁGI- ÉS PÉNZÜGYI UNIÓ
HELYE A NYUGAT- EURÓPAI
ORSZÁGOK FEJLŐDÉSÉBEN**

Írta:

dr. GARAI KATALIN

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

**Budapest
1982**

I.

A KITOZOTT FELADAT ÉS TUDOMÁNYOS ELŐZMÉNYEI

A gazdasági integráció - korunk egyik legjellegzetesebb világgazdasági jelensége. Az Európai Közösségek /EK/ a vám-unió és a közös piac megteremtése, azaz 1968. júliusától a gazdasági- és pénzügyi unió megvalósítását tűzte ki céljául.

A gazdasági integráció jelenlegi fejlődési szakasza a korábbinál sokszorta nehezebb: összehasonlíthatatlanul bonyolultabb és kényesebb feladatok elé állítja a blokkban tömörülő országokat, illetve azok kormányait. Ennek oka az, hogy az alapvetően a forgalmi szférát érintő külkereskedelmi kapcsolatok egyengetése helyett ma már, a termelés nagyfokú nemzetköziesedésének talaján, gazdaságpolitikai, pénzügypolitikai összehangolásra, koordinálásra van szükség. Az internacionalizálódott munkamegosztás új minőséget jelent a külgazdasági kapcsolatok fejlődési folyamatában: az egyes tagországok növekedési-fejlődési lehetőségei immár nem csupán saját, belső feltételeik függvényeiként fogalmazódnak meg, hanem az integrációs blokk egészére kiterjedő újratermelési folyamat sikerességének vannak alávetve. Nem meglepő hát az a törekvés, hogy már 1968-ban feladatuknak tekintették az EK-ban a gazdasági- és pénzügyi unió megvalósításának megkezdését, egy ilyen unió karakterisztikáinak körvonalazását. A monetáris unió felé vezető igen gyötrelmes úton az EK-országok jelentős állomáshoz érkeztek, amikor - több évi stagnálás után - 1979 elején megkezdte működését az Európai Monetáris Rendszer /EMS/, amely eddig négy éven át életképesnek bizonyult.

A gazdasági integrációnak könyvtárnyi irodalma van. A szocialista országokban és hazánkban is természetesen elősorban a KGST-integráció különböző oldalairól történő elemző-

se volt előtérben. A világ ezidőtájt legfejlettebbnek tekinthető integrációs tömörüléséről, az Európai Közös Piacról megjelent viszonylag kisszámú - bár jelentős - mű mindenoldalú, átfogó képet igyekezett adni. A monetáris unió elméleti és gyakorlati vonatkozásai inkább konkrét eseményekhez szorosan kapcsolódó cikkekben, illetve a nemzetközi pénzügyi témájú művek némelyikének részeként, pontjaként rajzolódtak ki szakirodalmunkban. A nyugati teoretikusok is összehasonlíthatatlanul nagyobb teret szenteltek eddig a vámunió, mint a fejlettebb szakasz, a gazdasági- és pénzügyi unió elméletének.

Népjáinkban azonban időszórúvé vált a gazdasági- és valutáris unió mindenoldalú tanulmányozása. Ismernünk kell annak gazdasági, jogi, politikai vonatkozásait, elméleti alapjait, megvalósításának szándékait és gyakorlatát.

Munkámat több tényező is ösztönözte. Először is az a felismerés, hogy a nyugat-európai integráció elmélyülése korunk világ gazdaságának nem elhanyagolható befolyásolója. Másodszor, a Közös Piacban zajló egyesülési-összefonódási folyamat nem teljesen idegen a szocialista integrációtól sem. Harmadszor, külgazdasági kapcsolataink szempontjából sem érdektelenek a Nyugat-Európában kiformálás alatt lévő monetáris unió, illetve a felé vezető és már megvalósított monetáris rendszer hazánkra gyakorolt esetleges hatásai.

Mind ezek alapján célszerűnek látszott, hogy a tőkés integráció eddigi legfejlettebb szakaszának - és nem az egész integrációnak - többoldalú, elméleti-történeti közelítésével próbálkozzam.

A téma feldolgozásánál a következő kérdésekre kerestem választ:

- ☐ Melyek a gazdasági- és pénzügyi unió elengedhetetlen jellemzői, alappillérei?
- ☐ A gazdasági- és pénzügyi unió megvalósításának milyen közgazdasági feltételrendszere van?
- ☐ Milyen funkciókat tölt be a gazdasági- és pénzügyi unió a tőkésországok fejlődésében?

- ☐ Milyen rizikótényezőkkel kell az együttműködő országoknak számolni egy stabilitásra törekvő árfolyamkötelékben?
- ☐ Miért nem létezik monetáris unió gazdasági unió nélkül?
- ☐ Mi a gazdasági- és pénzügyi unió viszonya a vámunióhoz és a közös piacához?
- ☐ Mi a stabil árfolyamrendszer, a párhuzamos valuta és a közös pénz különbsége?
- ☐ Milyen szerződésbeli nyomai vannak a gazdasági- és pénzügyi uniónak?
- ☐ Miért nélkülözhetetlen egy ilyen unió létrehozásához a gazdaságpolitikai konvergencia és ennek milyen fő formái léteznek?
- ☐ Hogyan kapcsolódik össze az interdependencia - állam - konvergencia - programozás?
- ☐ Melyek a belső és külső politikák főbb összehangolandó területei?
- ☐ Mi a gazdasági- és pénzügyi unióvá válást célzó tervezetek /elsősorban a Werner-jelentés/ főbb tartalma?
- ☐ Mi valósult meg a 69-70-es évek terveiből?
- ☐ Mi az EMS, melyek főbb elemei, működési mechanizmusa, eddigi működésének tapasztalatai, perspektívája?
- ☐ Melyek az EMS középpontjában álló mesterséges kosárvalutának, az ECU-nak jellemzői, továbbfejlesztésének lehetőségei?
- ☐ Hogyan értékelhető a gazdaságpolitikai és pénzügypolitikai összehangolás a Közös Piacban?
- ☐ Milyen kapcsolat áll fenn szuverenitás és szupranacionalitás, szupranacionalitás és gazdasági unió, gazdasági unió és politikai unió között?
- ☐ Milyen hatásokat gyakorolhat az EMS /vagy egy árfolyamstabilitásra törekvő rendszer/ a szocialista országokra, így hazánkra?

II.

A KUTATÁS MÓDSZERE, A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE

A tanulmány megírásához a külföldi és hazai szakirodalom mellett elsősorban az EK legfőbb szervei és Bizottsága által kiadott dokumentumok elemzése, valamint a rendelkezésekre álló empirikus ismeretanyag szolgált alapul. A fellelhető politikai integrációs irodalom kritikai elemzése nem mindenütt látszott szükségesszerűnek, ezért a kifejtés jellege nem egyformán polemikus az egyes részeknek tekintetében.

Munkám inkább a szakirodalom idevonatkozó részeinek, a közös piaci tervezeteknek, jelentéseknek, megoldásoknak, az empirikus ismereteknek saját elképzelések szerinti összegzése.

A téma kutatását 10 évvel ezelőtt kezdtem, amikor 1972-73-ban, az ún. "pénzügyi tervek" születését követően módomban állt a közös piaci országok együttműködésének tanulmányozása egy franciaországi ösztöndíj keretében, a Centre Universitaire Européen intézményben, Nancyban. Külön említést érdemel az a forrás, amelyet a KGST-országok Tudományos Akadémiái mellett működő Modern kapitalizmus problémabizottság Tőkeintegráció és valutáris-pénzügyi munkacsoport évenkénti konferenciái, anyagai, vitái képviselnek.

A dolgozat első része a gazdasági- és pénzügyi unió elméleti kérdéseivel foglalkozik, míg másik fele a valóságot igyekszik feltárni. A második rész elején kapott helyet a történeti áttekintés, a gazdasági- és pénzügyi unió létrehozásának szándékai, majd a jelenleg érvényben lévő EMS elemzése, végül pedig az értékelés - voltaképpen differenciaképzés az elméleti modell és a valóság között. A munka legvégén egy többtényezős modell felállításával próbálkoztam, mely egy nyugat-európai stabil árfolyamrendezernek /EMS/ hazánkra /a szocialista országokra/ gyakorolt esetleges hatásait foglalja magában.

III.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ROVID ÖSSZEFOGLALÁSA

1. A gazdasági-pénzügyi unió - az integráció egész folyamatához hasonlóan - maga is folyamat, melynek különböző intenzitási fokú stádiumai a következők:

- stabil árfolyamszisztem megteremtése a konvertibilitás talaján /korábbi elképzelések szerint a valutaárfolyamok ingadozási sávjának kiküszöbölése és a paritásmodosítások lehetőségeinek megszüntetése; a 70-es és 80-as évtized folyamán azonban a Werner-jelentés "visszavonhatatlanul rögzített árfolyamai" átadták helyüket a "stabil, de változtatható árfolyamoknak"/,
- egy új pénz teremtése a pénzügyi blokk által, amely a nemzeti pénzek mellett létezik /párhuzamos valuta/.
- a nemzeti pénzek megszüntetése, egy kizárólagos közös pénz létesítése.

A gazdasági-monetáris unió lényege tehát valamiféle stabil árfolyamszisztemre való törekvés, amelyről az áttérés a párhuzamos valutára, illetve a kizárólagos közös pénzre fokozatosan, megrázkódtatások nélkül valószínűsíthető meg.

2. A gazdasági- és pénzügyi unió megvalósítása érdekében a tagországoknak le kell mondaniuk gazdasági szuverenitásuk nagy részéről, azaz a feltétlenül közös jövő érdekében a számos eltérést mutató nemzeti jelenről. Mivel ez az integrációs fok erőteljesen felveti a gazdaságok nemzetközi méretekben való szabályozását, a belső érték nélküli pénz mögötti blokk-szintű államonopoliista szabályozást és garanciát, valamiféle "nemzetek közöttséget". A gazdasági egyensúlyt immár nem egy ország vonatkozásában, hanem a Közösség egészét tekintve kell létrehozni és megtartani; a tagországok növekedési-fej-

lódási feltételei nem egyszerűen saját országuk, hanem az egész régió újratermelési folyamatának vannak alávetve.

3. A gazdasági-pénzügyi unió dinamikus, folyamatként való fel-fogásán túlmenően megadható egy statikus ábrázolás is:

- stabil árfolyamrendszer, párhuzamos valuta, avagy közös pénz,
- a gazdasági fejlődés és fejlettség kielégítő homogenitása és
- Hatékony monetáris szolidaritás.

A rögzített /stabil/ árfolyamrendszerhez és a konvertibilitáshoz alapfeltétel a kiegyensúlyozott konjunktúra-, ár- és ráfordításdinamika. Tapasztalatok szerint ehhez a döntő feltételhez a gazdasági fejlődés bizonyos fokú irányítása kell, mivel azt a piaci automatizmusok nem képesek biztosítani. A gazdaságpolitikai célok prioritását illetően mindmáig nem volt alapvető egyetértés az EK-tagországok között. Ugyanakkor még a gazdasági fejlődés megfelelő homogenitása mellett is probléma marad, hogy az egyes tagországok /régiók/ továbbra is eltérő fejlettségi szinten lesznek. A gazdasági homogenitást kell elősegítenie az ipari-, a mezőgazdasági-, a kutatási-, a közlekedési- és az energiapolitikáknak /strukturális politikák/, másrészt a gazdaságpolitikáknak, a fiskális- és monetáris politikának, valamint - megint más metaszintben - a regionális politikának. Ezek más-más formában és területeken, de hatásaikban interferálva érvényesülnek és járulnak hozzá a gazdasági homogenitáshoz. Mindezen politikák sikeressége ugyanakkor erősen függvénye a Közösség jogi intervenciói megszervezésének is. A fenti politikák hatékonyságához a Közösségben a tagállamokra kötelező jelleggel vonatkozó határozatokat kell hozni.

A monetáris unió megvalósítása elképzelhetetlen egy - a fizetési mérleg egyenleget kiegyenlítő - mechanizmus nélkül. A deficit-es országoknak, egy hatékony hitelmechanizmus kere-

tében, azonnali támogatást kell kapniuk, különben kénytelenek a rögzített árfolyamrendszerben való részvételt feladni.

Harmadik országokkal szemben nélkülözhetetlen a külső pénzügyi szolidaritás; a tagországoknak egymás valutáit kölcsönös védelemben kell részesíteniök; a harmadik országokkal szemben egységes monetáris zónaként kell a Közösségnek fellépnie, amelyben közös koncepció létezik a nemzetközi fizetési rendszer tökéletesítéséről, s amelynek fellépése a nemzetközi pénzügyi szervezetekben egységes.

4. Az eltérő helyzetben lévő országok más-más történelmi-társadalmi- gazdasági struktúrák hordozói, más-más gazdasági-társadalmi prioritások választói, melyek különböző okokból és megfontolásoktól vezérelten váltak "ökonomistává" illetve "monetaristává". Ma már általánosan elfogadott a "pari passu" elmélet, az, hogy a gazdasági- és a valutáris uniót egységesen párhuzamosan kell és lehet megvalósítani.

5. Mivel az indirekt adók például "quasi-vámok", a devizális eszközök /valutárfolyam-ingadozások/ - a tőke kereskedelem-politika "financiális alteregói", s a műszaki-egészségügyi-szabványügyi stb. előírások - "pseude-kontingensek", tévedés lenne a vámunió megvalósítását a nyugat-európai piacok szabadlá tételeivel azonosítani. A nemzetenként eltérő adó-rendszerek, szubvenciák, exporttámogatások, amortizációs módszerek és kulcsok, előírások és szabványok, valamint valutáris eszközök helyettesíthetik a vámokat; ezeknek a helyettesítő lehetőségeknek a megszűntetése pedig a gazdasági-monetáris unió feladata. Ezért a gazdasági-valutáris unió bizonyos előrehaladása nélkül a vámunió eredményei felborulnak. Ugyanez a helyzet a közös piacot jelentő szabad tőke- és munkaerő-áramlással is. A termelési tényezők optimális allokációja sem lehet végső a gazdasági-monetáris unió bizonyos

előrehaladása hiányában. A közös agrárárak is értelmüket veszítik a szorgo árfolyamok világában, ezért fenntartásuk érdekében a monetáris együttműködés feltétlenül szükséges. Az infláció-növekedés bővös körének megtörése sikeresebb lehet egy gazdasági unió keretein belül.

6. Valószínű, hogy a drasztikusan megromlott világ gazdasági helyzetéhez való alkalmazkodás könnyebben keresztül vihető egy integráció többön belül, mint országokként külön-külön. Nem feltétlenül igaz, hogy a konjunktúra teremt jó esélyeket az integráció előmozdításához. Lehetséges, hogy éppen a gazdasági környezet elviselhetetlen mértékű faktora /nagyon magas infláció, munkanélküliség/ késztetnek nagyobb szolidaritásra, intenzívebb együttműködésre egy országcsoportot pontosan abból a célból, hogy az elviselhetetlen körülményeket jobban kivédjék, hatásukat tompítsák.
7. A dollár túlsúlya a nyugat-európai piacokon a régmúlt időszak paradmványa. Ez azonban egyáltalán nem ártó az EK országai számára. Esetükben ugyanis az egymáshoz viszonyított árfolyamok a legfontosabbak. A gazdasági-pénzügyi unió tehát lehetővé tenné a dollár uralmának megtörését; egy európai közös pénz /párhuzamos valuta/ tripolárisná tenné a nyugati nemzetközi pénzügyi világot, ami nem volna kedvezőtlen sem a fejlődő világnek, sem a szocialista országoknak, hiszen az USA nem játszhatná tovább a "világ bankárja és ipari műhelye" szerepét, ahol a dollár-térület felzárkózna az európai országokat. Nyugat-Európa csak a gazdasági-pénzügyi unió megvalósításával játszhatná el a világ pénzügyi perundján azt a szerepet, ami egyébként ipari termelési teljesítményei és külkereskedelme alapján őt megilletné.
8. A Mundell-féle "optimális monetáris zóna" kritériusnak valójában egyetlen országcsoport sem felel meg a világban. Optimális monetáris zónaként is csak akkor működhet a Közös Piac, ha a gazdasági-monetáris unió útján már tett kemény lépéseket.

9. A gazdasági- valutáriai uniónak nemcsak előnyei, hanem hátrányai is vannak. A stabil árfolyamok rendszerének /árfolyamkötéseknek/ rizikótényezői a következők:

- egy árfolyamkötésben a többi tagállamra inflációs tendenciák vihetők át,
- a bőséges vagy/és könnyen elérhető hiteleknek keresztül nemcsak az irrealitás vált árfolyamok továbbhúzóulása következhet be, hanem a monetáris fegyverek gyengülése és ezzel az infláció felerősödése is,
- a nagy intervenciók kötelezettségek a saját belső pénzpolitika aláadását eredményezhetik.

10. Egy valutaközösség sikeresége mindenekelőtt a tagországok inflációs rátái közötti különbség csökkentésén /megszűnésén/ múlik. Elméletileg az inflációs ráták eltéréseinek "bele kell férnie" a tagvaluták közötti ingadozási sávba. Ez első sorban hosszabb távon igaz. Rövid távon léteznek áthidaló megoldások: intervenció, kamatlábemelés, gazdaságpolitikai lépések stb. Az intervenciók lehetőségei sem korlátlanok azonban, mint ahogy az ezt szolgáló stabilizációs hitelalapok nagysága sem végtelen. Az inflációs ráták konvergenciája viszont felettébb problematikus. Ezért árfolyamszövetséget csak viszonylag kiegyenlített inflációs rátájú /közel azonos gazdasági teljesítményt nyújtó/ államoknak szabad alkotniuk: ellenkező esetben nem kizárt, hogy a monetáris együttműködésből nagyobb károk származnak, mint előnyök. A gazdaságpolitikában és a gazdasági helyzetben mutatkozó lényeges eltérések talaján a stabilabb árfolyamokra tett bármiféle kísérlet - hosszabb távon - egyelőre sokáig veszélyességi és törekényességi elemeket rejt magában. A fenti dilemmából egy kiviszetűt látunk - a gazdaságpolitikai összehangolás.

11. A közös pénz olyan valuta, amely a monetáris blokkon belül kizárólagos érvénnyel, a nemzeti pénzek megszűntével kerül forgalomba és látja el a pénz funkcióit a világpénzfunkción belül. A pénznek olyan kiteljesedett formája, amely egy hossz-

szó, négylépcsős folyamat eredménye lehet csak. Az első két lépcsőben a pénzfunkciók ellátása kizárólag nemzeti keretek között marad, majd - ha már nemcsak értéktárolóként és forgalmi eszközként, hanem ezek függvényében fizetési eszközként és tartalékeszközként is jól megállja helyét - kerülhet sor nemzetközi tekintetben is - ugyanilyen sorrendben - a pénz különböző szerepeinek betöltésére. Egy mai monetáris zóna nem alapulhat egy tagállam nemzeti valutáján, mint tartalékvalután, mivel a Bretton Woods-i rendszer megmutatta, hogy egyetlen ország sem hajlandó saját gazdaságának érdekeit alárendelni a többi ország, a nemzetközi fizetési rendszer, esetünkben az integrációs blokk érdekeinek. Egy esetleges európai pénz az egyes országoktól, azok gazdaságától független kell, hogy legyen. Ily módon nyilvánvaló, hogy mesterségesen kell egy valutát létrehozni. A közös pénzhez egyébként közös költségvetés, közös egybank, közös fizetési mérleg és közös valutatartalékok tartoznak. Ezek megteremtése - nem kétséges - minden eddiginél nehezebb feladat; a tagországok olyan mérvű gazdasági-politikai összefonódását követeli meg, ami már átalvadást jelent egy föderatív típusú köztársaságba. A dolog lényegénél fogva a közös pénz létrejöttével megszűnnek a paritásváltoztatások lehetőségei is, hiszen megszűnnek maguk a nemzeti pénzek is. E tekintetben jelentős különbség fedezhető fel a stabil árfolyamok rendszere, a párhuzamos valuta és a közös pénz között. Más oldalról nevezve azonban mindehárom fejlődési stádium a gazdaságpolitikák jelentős összehangolását tételezi fel.

12. A párhuzamos Valuta - melynek csirája már megszületett 1979-ben az EMS-en /European Monetary System/ belül- értékének kérdése nem kis jelentőségű közgazdasági probléma. Számcs ellenvetés ellenére a világon eddig nem tudtak jobb megoldást találni, mint hogy a közösségi valuta értékét konstansnak adják meg. Ennek előnye, hogy viszonylag stabil:

kiközszéből a tagvaluták értékében előforduló szezezélyes ingadozásokat, hátránya viszont, hogy a pénzpiac szereplőinek jelentős része továbbra is előnyben részesíti az erős nemzeti valutá/kat a közösségi átlagot jelentő közösvalutához képest.

13. A közös pénz egy másik - nem kevésbé fontos - aspektusa - a valutaunió sorsa, helyzete a nemzetközi valutáris rendszerben, a tömbön kívüliálló valuták létezésének, támadásának tükrében. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy mindaddig, amíg különálló nemzeti pénzek léteznek és azok árfolyama különböző irányban és mértékben változik, tehát mindaddig, amíg nincs közös, kizárólagos regionális valuta, "igazi", tökéletes valutaunió sem lehetséges. A valutaunió valójában csak a kizárólagos közös pénzzel jön létre; addig inkább csak árfolyamövezetről lehet szó. Az árfolyamövezet pedig nem hasonlítható össze a vámunióval, vagyis nem olyan képződmény, mely kifelé közös fallal védett. A tapasztalatok azt mutatják, hogy mindaddig, amíg nemzeti pénzek léteznek, tökéletes, tehát kifelé "valutasorompóval" védett unió nem teremthető meg. Ez a probléma kapcsolódik a konvertibilitáshoz is, melynek szellemében a valutaásváltás szabadságát biztosítani kell. Addig viszont, amíg a nemzeti pénzek között különbségek vannak, külső valuták /dollar/ szelektíven támadják meg ezeket. Ez a külső támadás pedig feszültségeket okoz bármilyen árfolyamkötelékben, felnagyítja az integrációs monetáris rendszer problémáit. Nem állítható, hogy csak a külső valuták, a dollar okozza a nyugat-európai monetáris együttműködési kísérletek kudarcát, vagy nehézségeit, de mindenesetre interferencia jelenséget vált ki, és elmélyíti a nehézségeit. A közös piaci jegybankok fegyvertárában szinte egyetlen eszköz sincs, amely lehetővé tenné a külső valutáris támadások kivédését.

14. A gazdaságpolitikai összehangolás, konvergencia nem csupán egy adott pillanat árfolyamnehézségeiből adódó hirtelen változást jelent, hanem mindenekelőtt egy előre kialakított, tudatosan követett cél- és eszközrendszer kialakítását és alkalmazását. E konvergencia ellentmondásos oldalak egysége - a tagországok gazdaságpolitikai cél- és eszközrendszerének közelítése, azonosává válása a különböző gazdasági szituációban lévő államok gazdaságára nem egyformán hat. Ezért is fontos, hogy közel azonos fejlettségi szintű országok lépjenek a gazdasági-monetáris unió útjára. A gazdaságpolitikai összehangolás fajtái: koordinálás, harmonizálás, egységesítés és egyesítés. Közülük legfejlettebb a gazdaságpolitikák közös vitale. Ennek hiányában a Közös Piac rákényszerül a nemzeti politikák állandó és sokoldalú egyeztetésének fáradságos megoldására.
15. A gazdaságpolitikai összehangolás fontos és már kialakított formája a közösségi szintű programozás, az öt évre szóló gazdaságpolitikai programok. Mint általában a többi programozás, ennek végrehajtása sem biztosított, sőt kevésbé, mint a nemzeti programoké. Amellett, hogy a többi gazdaság alapvetően spontán piaci mechanizmusoktól vezérelt, a kormányok a regionális programokból csak annyit valósítanak meg, amennyi pillanatnyi politikai helyzetükben indokolt. Nem közömbös az sem, hogy az EK-ban mind a mai napig vitatott az állam szerepe, a gazdaságba való beavatkozás hatékonysága. Integrációs szinten is észlelhető a keynes-i és friedman-i elméletek eklektikája.
16. A Közös Piac nem tekinthető szupranacionális szervezetnek a valóságban. A vétőjog megsaradása /1965 óta/ nem kedvez az integráció hatékonyságának. A Közös Piac általában az intézményeken kívül fejlődik. A közvetlen választású Európai Parlament nem rendelkezik olyan jogokkal a valóságban, melyek a monetáris uniót előre vinnék. Az integrációs folyamat megvalósításának, elmélyülésének nélkülözhetetlen eleme a kompromisszum. Célzerű és ésszerű kompromisszu-

mok nélkül elképzelhetetlen az eltérő nemzeti érdekek ültöztetése. A kompromisszum semmiképpen sem pejoratív értelmű, hanem az egyre mélyülő nemzetállamok közötti együttműködés szükségszerű velejárója, nélkülözhetetlen és állandó módszere.

17. A közösségi költségvetés - melynek rendkívüli szerepe lenne az állami monopolkapitalizmus tetején a gazdaság elakításában - a tagállamok GNP-jének alig 1 %-ét teszi ki, s a nem nagy összeg 2/3-a a mezőgazdaság finanszírozására fordítódik. Amellett, hogy viták dőlnek a közösségi költségvetés szerepéről, fontosságáról, látható, hogy a tagállamok nem hajlandók az eddigieknél nagyobb áldozatokat vállalni e téren sem. A gazdasági-monetáris unió viszont - különösen annak fejlettebb foka - nehezen képzelhető el ilyen alacsony fokú közösségi beavatkozási alap mellett. A közösségi költségvetésnek jórészt visszacsúszó, kompenzációs szerepe van az integrációban.
18. A monetáris politikában mindmáig jelentős eltérések fedezhetők fel. Országonként - tradicionálisan - különbség van a megtakarítási hajlandóságban, a kamatlábban, a bankrendszer felépítésében, az alkalmazott pénzügypolitikákban /nyilvántartási művelések, kötelező tartalékokra, reálszámvetéslétpolitika/ stb.
19. A nyugat-európai integrációt létrehozó Római Szerződésben a gazdasági- és pénzügyi unió alapjai igen halványan, túl általánosságok, megelégszenek a konzultációk és a koordinálás előírásával, és azt is az egyes államok ügyének és nem a szervezet hatáskörébe tartozó ügynek tekintették.
20. A gazdasági-monetáris unió első komoly közelítését az 1969/70. évi ún. pénzügyi tervek jelentik. A tipikusan ökonomista Schiller-terv, a monetárista Barro-tervek kifeje-

zésre juttatták a tagországok koncepcióbéli elképzeléseit, a ezek különbségeit a valutaunió megvalósítását illetően. A szembenálló vélemények kibékítésére született Werner-jelentés ugyan hangsúlyozottan kompromisszum eredménye lett és ötvözi a két tábor eltérő véleményét a gazdasági-pénzügyi unió megvalósítását célzó lépések időbeli sorrendjére vonatkozóan, azonban gyakorlatilag mégis inkább monetarista tervezet.

21. A Werner-jelentés két központi szervet kívánt létrehozni, a gazdaságpolitikák és pénzügypolitikák összehangolása melletti legfőbb célkitűzése a tagvaluták ingadozásai sávjának szűkítése, majd megszüntetése. A Werner-jelentés legfontosabb kategóriája: a "visszavonhatatlanul rögzített árfolyamok". Kiemelendő javaslata egy Európai Monetáris Együttműködési Alap alapítása.
22. A pénzügyi tervek javaslatait a Tanács határozatait követték. Ezek közül kiemelkedők: a rövidtávú gazdaságpolitikák koordinálásának előmozdítása, a tagállamok központi bankjai közötti együttműködés előmozdítása, 1972. január 1-től közép lejáratú pénzügyi támogatási mechanizmus életbe léptetése, a rövid lejáratú pénzügyi támogatási rendszer kialakítása és megerősítése, a III. középtávú gazdaságpolitikai program elfogadása, a pénzügyi- és hitelpolitika koordinálásának előmozdítása, a gazdasági- és pénzügypolitikai eszközök fokozatos harmonizálásának sürgetése, a regionális és strukturális területen a feszültségek csökkentése, harmadik országokkal szemben és a nemzetközi szervezetekkel való pénzügyi kapcsolatok terén közös álláspontok elfogadása, a végül a legfontosabb: a központi bankok kísérletképpen tartották a tagvaluták árfolyamait szűkebb határok között, mint amilyen határok az USA dollárral szemben érvényesek, a határozat született az Európai Monetáris Együttműködési Alap szervezetének funkcióinak és helyének kidolgozásáról.

23. A fontos Mágai Cédula /1969. december/ óra széleskörben elfogadott a gazdasági- és pénzügyi unió párhuzamos megvalósításának elve, a "pari passu" elvétel. Az árfolyamingerőztési sávok szűkítése rögtön az elején kudarcot vallott a nemzetközi pénzügyekben bekövetkezett változások hatására. Ezek után kialakították a "kigyó az elágatban" rendszert, mely nem maradt fenn tartósan, márka-zónává zuhogódott. A 70-es évek elején-közepén a Közös Piac monetáris uniójában nem történt előrelépés, sőt visszafejlődés fedezhető fel. A megterpanás egyik jele a Tindemans-jelentés, mely alapvetően politikai jelzéseket hangoztat konkrét gazdasági-pénzügyi lépések szorgalmazása helyett.
24. A 70-es évek végén visszaternek a gazdasági-monetáris unió megvalósításának kérdéséhez. Ennek, a az EMS létrejöttének objektív alapja, hogy a tagállamok infláció rátái nagyban közelednek egymáshoz, a nagy országok fizetési mérleg deficitjei eltűnnek, a gazdasági növekedés kiegyenlítetté válik, útja átcsap negatívól pozitívba. Ezek mellett Nyugat-Európai felelős irányítói, elsősorban a nyugatnémetek és a franciák véglegesen meggyőződnek a valuták lebegtetésének további igen hátrányos következményeiről.
25. Az 1979. március 13-án életbe léptetett EMS innár 4 éve életképes. Megvalósította legfőbb célját, hogy legyen "az árfolyamstabilitás európai övezete". Igaz, hogy a belső stabilitást a külső instabilitás árán kellett megfizetni, mivel külső valutákkal szemben már az első 3 év alatt kb. 30 %-os leértékelődést szenvedett el az EMS központi helyét elfoglaló kesáryaluta, az Ecu.
26. Az Ecu regionális kulcsvaluta, igazodási pénznem /numéraire/, mert benne fejezik ki a tagvaluták értékét / Ecu-középárfolyam/, elszámolási egység a jegybankok között, hitelezési és intervenció eszköz, korlátozott tartalék-eszköz, s végül - a rendszer igazi őjdonsága - a tagva-

luták eltérésének mérésére szolgáló eszköz /indicateur de divergence/. Az Ecu - funkcióinak alapján - a Közös Piac párhuzamos pénzének lehetséges csirája, mely sokkal több, mint az eddigi elszámolási egységek, s bizonyos fokig, mint az SDR.

27. Az EMS, a vele az Ecu - szellemes, ötletes konstrukció. Bonyolult ugyan, mégis - az eddigiekhez képest /kigyórendezér/ - működőképesenek bizonyult. A nagy kérdés itt azonban az, hogy létezik-e olyan monetáris együttműködési konstrukció, amely ötletességével együtt, képes a tagországok között reálisan meglévő differenciák áthidalására. További fejlődése elsősorban attól függ, hogy a forgalom elfogadja-e. Fejlesztését elő kell segíteniük a jegybankoknak is.
28. Az EK gazdasági-monetáris integrációjának megítélése nem könnyű. Igaz, hogy a jelen valósága, melyet az EMS képvisel, létezőleg nem vállalkozik többre, mint az 1971-ig fennálló Bretton Woods-i rendszer, mégsem lebecsülhető a vállalkozás, mivel időközben a nemzetközi monetáris rendszerben általánossá és legálissá vált a lebegtetés, s az infláció dimenzionális változáson ment át. Ilyen körülmények között elmondható, hogy az EK monetáris együttműködése - annak minden nehézségével és hiányosságával együtt - a világ ezidő szerinti legszorosabb együttműködési konstrukciója.
29. Egy fokozott árfolyamstabilitásra törekvő monetáris együttműködési rendszer /pl. EMS/ hazánkra, s valószínűleg együtt a szocialista országokra általában alapvetően pozitív hatást gyakorolhat. Igaz, hogy sok tényező, esetleg ellentétes irányból igen nehéz egy eredőt meghúzni, mégis akár a külkereskedelmi forgalomra, akár a valutatartalékokra, akár a hitel- és kamat feltételekre gyakorolt hatásokat vesszük szemügyre, kiütkezik, egy - megítélésen szerint a legdöntőbb - hatás: a stabilitás. Végezetül le kell szögezni, hogy nincs olyan nyugat-európai árfolyamrendszer, aminél ne lenne fontosabb a magyar gazdaság teljesítőképessége, termékeinek minősége, műszaki- és költségzínvonsala.

IV.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK

a/ Hosszabb értekezések, tanulmányok

Analyse de l'intégration monétaire à travers différents plans européens. Centre Européen Universitaire de Nancy. Département de Sciences Économiques, Session 1972-1973. /Nyolc hónapos tanulmányt záródolgozata/, 87 p.

Az EKG pénzügyi integrációja a különböző európai tervek tükrében. Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, "Politikai gazdaságtan füzetek", 17. szám, Bp., 1976. 84 p. Önálló füzet.

Az Európai Gazdasági Közösség gazdasági- és pénzügyi unióvá válásának kérdései, különös tekintettel az ezzel foglalkozó tervezetekre.

Egyetemi doktori értekezés, MKKE, Budapest, 1977. 113 p.

A monetáris unió problémái az EK-ban. Résztanulmány "Az EK integrációja politikája és mechanizmusa" című komparatív analízis keretében, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 1981. 40 p.

A gazdasági- és valutáris unió kialakításának kísérletei. Fejezet a KGST-oroszágok tudósaí által írott "Az integrációs folyamatok állammonopolista szabályozása az EK-ban: belső és külső aspektusok és ellentmondások" című kollektív monográfiában. Akadémiai Kiadó, Budapest /angol és magyar nyelven/. Megjelenés alatt.

b/ Tudományos cikkek

Gondolatok a szupranacionalitásról és annak oktatásáról. Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya Tájékoztató, 1979. 5.szám.

A Werner-jelentéstől az EMS-ig. Külgazdaság, 1980.1.szám

Az Ecu és jövője. Külgazdaság, 1982. 7.szám

Gondolatok a nyugat-európai gazdaságpolitikai együttműködésről. Külgazdaság, 1983. 1.szám

Költségvetési politika - monetáris integráció. Pénzügyi Szemle, 1983. 1.szám

Az EK gazdasági- és pénzügyi uniójának problémái. Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya Tájékoztatója, megjelenés előtt

Az EK példája. Hozzászólás Palánkai Tibor "Új nemzetközi rendszer körvonalai. Javaslat a "konacionális kapcsolatok fogalmának bevezetésére" című vitaindító cikkéhez. Külpolitika, 1992. 3.szám

Palánkai Tibor: A nyugat-európai integráció KDK, 1976. Közgazdasági Szemle, 1977. 3.szám. Könyvismertetés.

Botos-Patai-Szalkai: Pénzügyek és nemzetközi gazdasági kapcsolataink, KJK, 1980. Külgazdaság, 1982. 10. szám. Könyvismertetés.

c/ Előadások

Мезото валјутној интеграцији у развоју интеграционних процеса у развоју капиталистических страна. КСГТ-конференција, Сзџфа, 1980. новембар 2-7.

A tőkések integráció valutauniója és az EMS, annak megvalósítási kísérlete. KISZ KB Értelmiségi Fistolok Tanácsa és a JATE Filozófiai Tanozéke által szervezett konferencia, Szeged, 1981. január 8-9.

Az EK pénzügyi- és valutáris problémái. Előadás a politikai gazdaságtan oktatók továbbképzési- és információs központjának előadásorozatán, MKKE, Budapest, 1982. szeptember 7.

Költségvetési politika az EK-ban. KGST-konferencia, Budapest, 1982. október 5-7.

A gazdasági-monetáris unió elméleti kérdései és gyakorlata az EK-ban. KGST-konferencia, Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 1982. november 22-25.